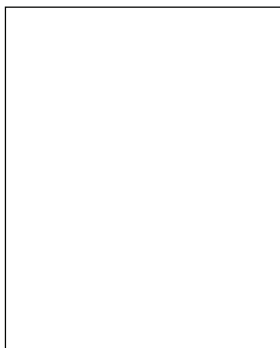

Begrebet grov uagtsomhed

af professor, dr. jur. Bo von Eyben, Retsvidenskabeligt Institut
ved Københavns Universitet

Artiklen er en forkortet udgave af forfatterens skriftlige indlæg om "Begrebet grov uagtsomhed på forskellige retsområder" til Det 33. nordiske Juristmøde i København, 18.—20. august 1993.

Bo von Eyben

1. Indledning

Tidligere tiders forsøg på at give en almengyldig definition af begrebet grov uagtsomhed tillægges ikke stor betydning eller værdi. Der er således enighed om, at det romerretlige udgangspunkt — hvorefter *culpa lata* er en til *dolus* (forsæt) knyttet tilregningsform — er for snævert.¹ Imidlertid hævdes det også, at begrebet i hvert fald på nogle områder er så snævert, at det kun omfatter tilfælde, der stærkt nærmer sig området for forsæt,² mens det af andre gøres gældende, at tilfælde, hvor der foreligger en ikke-beviselig mistanke om forsæt, er en blandt flere grupper, hvor et krav om grov uagtsomhed — især — vil være opfyldt.³ Inden for strafferetten er der ingen tvivl om, at

ønsket om at kunne ramme "skjult forsæt" på nogle områder har været afgørende for inddragelsen af den grove uagtsomhed under det straffbares område. Dette motiv kan derimod ikke være afgørende på områder, hvor udgangspunktet er, at al uagtsomhed er strafbar.

Et velkendt forsøg på en almen karakteristik er den af bl.a. *Lassen* formulerede sætning, hvorefter grov uagtsomhed er en tilsidesættelse af den agtpågivenhed, som selv skødesløse personer plejer at udvise.⁴ Der er almindelig enighed om, at dette kriterium er endnu mere uanvendeligt og fiktivt end den bonus paterformulering af *culpareglen*, som det knytter sig til.⁵ Det kan derfor snarere undre, at formuleringen til stadighed dukker op, når begrebet søges defineret i en given sammenhæng —

1) Se f.eks. *Bernhard Gomard*: Forholdet mellem erstatningsregler i og uden for kontraktsforhold, 1958, s. 256 f.

2) Se f.eks. om forsikringsaftalelovens § 7, *Preben Lyngsø*: Forsikringsaftaleloven med kommentarer, 4. udg. 1992, s. 71.

3) Jf. f.eks. *A. Vinding Kruse*: Erstatningsretten, 5. udg. 1989, s. 53.

4) Formuleringen genfindes også i andre retssystemer, se f.eks. *Prosser og Keeton*: Torts, 5th ed. 1984, s. 211 f.

5) Jf. bl.a. *Jan Hellner*: Försäkringsgivarens regressrätt, 1953, s. 59, *Bernhard Gomard*: Forholdet mellem erstatningsregler i og uden for kontraktsforhold, 1958, s. 63, *Bertil Bengtsson*: Om jämkning av skadestånd, 1982, s. 76 f og *A. Vinding Kruse*: Erstatningsretten, 5. udg. 1989, s. 53.

senest i bemærkningerne til forslaget om den nuværende formulering af reglen i lov om betalingskort § 21, stk. 3, nr. 2 (om kortindehaverens ansvar for adfærd, der har muliggjort uberettiget brug af kortet).⁶ Man fornemmer et vist behov hos lovkoncipisten for at forklare begrebets betydning, og man vælger derfor — i mangel af bedre formuleringer — en af de mere velkendte uden at lægge noget særligt i den.

Den hyppigst forekommende almindelige karakteristik ligger dog nær op ad den tilsvarende strafferetlige, nemlig grov uagtsomhed som en *markant normafvigelse*,⁷ men også her begrænses den vejledende værdi af, at der oftest ikke gøres noget forsøg på at klarlægge, hvad der nærmere skal lægges i dette krav. Dette gælder navnlig ved lovgivningens brug af begrebet. Der findes flere eksempler på, at motiverne på det nærmeste synes at have opgivet en nærmere beskrivelse,⁸ idet man blot konstaterer, at forskellen mellem grov og simpel uagtsomhed kun er en gradsforskel, således at grænsen ikke kan trækkes mere præcist, hvorfor den nærmere udformning af begrebet grov uagtsomhed må overlades til retspraksis.⁹ I den betænkning, som ligger bag reglen i erstatningsansvarslovens § 19, udtalte man endda,¹⁰ at begrebet var uhensigtsmæssigt, dels fordi det aldrig er blevet klart defineret i litteratur eller praksis, dels fordi det traditionelt omfattede et større område end det, man her havde for øje (nemlig tilfælde, hvor skadevolderen havde udvist en så høj grad af uagt-

somhed, at den måtte ses som udtryk for “hensynsløs ligegyldighed”). Alligevel valgte man at bruge begrebet, fordi man ikke ønskede, at området for reglens anvendelse skulle blive snævrere end området for anvendelsen af forsikringsaftalelovens § 18, jf. herom nedenfor afsnit 2.1. I bemærkningerne til lovforslaget findes kun følgende lakoniske udtalelse: “Afgrænsningen af grov uagtsomhed skal ske gennem domstolens praksis. Også andet end bevidst uagtsomhed vil efter omstændighederne kunne anses for grov uagtsomhed.”¹¹ Dette er al den vejledning, som gives om en af de vigtigste civile retlige anvendelser af begrebet i dansk ret; end ikke betænkningens omtale af forholdet til forsikringsaftaleloven omtales her. Eksemplet kan sammenholdes med en anden konsekvens, som er blevet draget af den manglende afklaring af begrebet og ønsket om at markere en indsnævring af anvendelsesområdet, nemlig ændringen af reglen om forsikringsselskabets regres mod den ansvarlige for en trafikskade, hvorefter aftale herom kun har gyldighed i tilfælde, hvor skaden er forvoldt ved en uagtsomhed, som kan betegnes som “grov hensynsløshed”.¹²

Forsøg på at udbygge karakteristikken af grov uagtsomhed ikke bare med nogle konkrete eksempler, men med nogle momenter, der mere generelt skulle præge vurderingen, er navnlig gjort af *Jan Hellner* med særligt henblik på den — endnu gældende — svenske udformning af reglen i forsikringsaftalelovens § 25.¹³ Ifølge Hellner må et grundlæggende princip være, at bedømmelsen i første række påvirkes af de samme faktorer, som indgår i den almindelige culpavurdering, dvs. først og fremmest risikoen for skadens indtræden og det

6) Lovforslag nr. 60, Folketingstidende 1991-92, s. 12 (vedtaget som lov nr. 184 af 23/3 1992); se nærmere nedenfor afsnit 2.4.

7) Jf. herved *Bertil Bengtsson*: Om jämkning av skadestånd s. 77 og som et eksempel, *Nils Nygaard*: Skade og ansvar, 4. utg. 1992, s. 223 (om grov uagtsomhed som betingelse for retten til oppreisning efter norsk ret).

8) Jf. herved *Bertil Bengtsson* *ibid.* s. 71 f og *Jan Hellner*: Försäkringsgivarens regressrätt, 1953, s. 58.

9) Jf. f.eks. betænkning 839/1978 s. 109 (om køb på kredit).

10) Jf. betænkning 829/1978 s. 14.

11) Folketingstidende 1983-84, 2. samling, tillæg A, sp. 111.

12) Færdselslovens § 108, stk. 2, jf. herom bet. 1036/1985 s. 102 og 116 og nedenfor afsnit 2.2.

13) Jf. *Jan Hellner*: Försäkringsgivarens regressrätt, 1953, s. 65 ff.

sandsynlige omfang af denne skade — hvortil vel må føjes mulighederne for at undgå skaden og (sammenhængende hermed) den pågældendes muligheder for at indse risikoen for skade.¹⁴ Med denne formulering understreges endnu kraftigere, at forskellen mellem grov og simpel uagtsomhed alene er en gradforskkel, ikke en artsforskkel. De momenter, der herefter særligt skulle tale for statuering af grov uagtsomhed, er således, at der er fremkaldt en særligt stor risiko for indtræden af betydelig skade, hvilket også kan udtrykkes på den måde, at risikoen er “nærliggende” og dermed også, i hvert fald typisk, let erkendelig (“åbenbar”) — og for så vidt også let afværgelig — for den pågældende.¹⁵ Blandt de omstændigheder, som kan indicere, at disse betingelser er opfyldt, fremhæves, at risikoen udgår fra en varig indretning (i modsætning til den mere momentane uopmærksomhed), at den risikable adfærd gentages (f.eks. trods tidligere indtrådte skader), og at risikoen fremkaldes ved overtrædelse af udtrykkelige forskrifter, der er møntet på forebyggelse af skader.¹⁶

Til denne formulering af begrebet grov uagtsomhed kan siges, at den i nogle tilfælde tømmer begrebet for betydning, fordi den fornødne elasticitet følger af selve culpereglen. Som fremhævet af navnlig *Bernhard Gomard*¹⁷ er det ofte overflødigt at opstille regler om, at f.eks. et vist ansvar skulle være begrænset til grov uagtsomhed el. lign., fordi tilstrækkeligt hensyn til de særlige forhold, man herved har for øje, kan tages inden for rammerne af den almindelige culperegul. Når det således ofte

hævdes, at ansvaret for “gæstebuds(tings)skader” er begrænset til grov uagtsomhed, er det i virkeligheden blot udtryk for, at de almindelige momenter i culpa-bedømmelsen (risikoen for skadens indtræden, skadens sandsynlige omfang, byrden ved at skulle udvise en adfærd, der mindsker risikoen) vil pege i retning af, at der ikke pålægges ansvar.¹⁸ Dette er selvsagt ikke nogen principiel indvending mod begrebsbestemmelsen på de områder, hvor lovgivningens brug af begrebet gør en vis begrebsbestemmelse nødvendig, men er blot udtryk for, at anvendelsen af begrebet i denne udformning på andre områder kan være et *unødvendigt* om-svøb.

Dertil kommer imidlertid spørgsmålet, om det er *tilstrækkeligt* at karakterisere grov uagtsomhed som blot “kvalificeret” culpa. *Gomards* konklusion på undersøgelsen af begrebet var,¹⁹ at det ikke har “noget bestemt indhold, men betegner en ikke nærmere angiven lempelse i det normale skyldbegreb”, der i nogle tilfælde (som f.eks. det ovenfor nævnte) ikke er større, end at den kan rummes i den almindelige culperegul, mens der i andre tilfælde (f.eks. om regres fra den lovpligtige ansvarsforsikrer for motorkøretøjer) foreligger en “større afvigelse”, end selv culpareglens elasticitet kan rumme. Hertil må imidlertid føjes, at også graden af denne “større afvigelse” utvivlsomt må gradueres. Det er således f.eks. påfaldende, at den retspraksis, som var genstand for *Hellners* undersøgelse, blev karakteriseret som meget restriktiv,²⁰ hvilket står i klar modsætning til retspraksis efter den tilsvarende, tidligere regel i den danske forsikringsaftalelovs § 25. Ud

14) Jf. *Jan Hellner*: Skadestandsrätt, 4. uppl. 1985, s. 95 ff.

15) Jf. tilsvarende om “oppreisning”, *Niels Nygaard*: Skade og ansvar, 4. utg. 1992, s. 223.

16) Jf. herved også *Niels Nygaard* *ibid.* om tilfælde, hvor der foreligger klare handlenormer på det pågældende område.

17) Jf. *Bernhard Gomard*: Forholdet mellem erstatningsregler i og uden for kontraktforhold, 1958, s. 263 ff.

18) Jf. herved *Henry Ussing*: Erstatningsret, 1937, s. 71 f, der på den ene side fremhæver det manglende behov for opstilling af særregler, der betinger ansvaret af grov uagtsomhed, men på den anden side accepterer en sådan særregel ved gæstebudsskader.

19) Jf. *Bernhard Gomard*: Forholdet mellem erstatningsregler i og uden for kontraktforhold, 1958, s. 280 f.

fra almindelige ønsker om at begrænse regresretten var der derfor et langt større behov for en reform i Danmark end i Sverige, og som nævnt ovenfor tilsigtedes herved (i betænkningen) en begrænsning, der kun skulle omfatte *visse former* for (grov) uagtsomhed, karakteriseret ved ordene “hensynsløs ligegyldighed”.²¹ Den af *Gomard* efterlyste sproglige markering af det særligt snævre område for bilansvarsforsikrerens regres mod den ansvarlige trafikant er som nævnt ovenfor også senere blevet imødekommet (ved hjælp af begrebet “grov hensynsløshed”).

Der forekommer i stigende grad formuleringer af denne type (og varianter heraf, som f.eks. særlig eller udpræget nonchalance over for truede værdier), uanset om det finder sprogligt udtryk i den pågældende lovbestemmelse, eller den gør brug af begrebet grov uagtsomhed, således at præciseringen overlades til motiverne. Der tilsigtes åbenbart en eller anden indsnævring af begrebet eller i hvert fald en markering af, at det skal opfattes restriktivt, men problemet flytter med — nu som et spørgsmål om, hvad det er, som nærmere adskiller den “kvalificerede” grove uagtsomhed fra sådanne former for (grov) uagtsomhed, som ikke tilsigtes omfattet. Er dette udtryk for en almindelig tendens, kan det rejse det spørgsmål, om man burde foretrække formuleringer (ikke kun i motiverne), der bedre udtrykte den tilsigtede indsnævring, og om man på *andre* områder kunne klare sig med den elasticitet, der ligger i selve culpereglen. I så fald er begrebet grov uagtsomhed således enten utilstrækkeligt eller overflødig — og det burde vel så helt udgå af det juridiske vokabular.

Uanset ordvalget er det væsentligt at un-

20) Jf. *Jan Hellner*: *Försäkringsgivarens regressrätt*, 1953, s. 64; se også SOU 1975:103 s. 85.

21) Se herved formuleringen hos *Bernhard Gomard* og *Ditlev Wad*: *Erstatning og godtgørelse*, 1986, s. 125: “- - - letsindighed, kåthed eller hensynsløshed, der må betegnes som uacceptabel og ikke rimeligvis kan passere uden en retlig reaktion.”

dersøge, hvad der nærmere sigtes til ved de mere restriktive formuleringer af begrebet. De antyder en mere subjekt-afhængig vurdering end efter selve culpamålestokken, for så vidt som de peger på en bestemt *indstilling* hos den pågældende til risikoen — i form af bevidsthed om den eller i form af særligt bebrejdelseværdig mangel herpå.²² Dette er ikke nødvendigvis i modstrid med de almindelige culpa-elementer, som *Hellner* fremhævede, men det betyder, at den pågældendes muligheder for at erkende og afværge risikoen får en mere fremskudt plads ved bedømmelsen. Jo mere man nærmer sig et krav om, at uagtsomheden skal være bevidst for i denne forstand at være “grov”, jo mere plads åbnes der for at tage hensyn til den pågældendes individuelle forudsætninger for at erkende og afværge risikoen. Spørgsmålet vil derfor navnlig være, om særlige, individuelle “undskyldningsgrunde” tillægges større betydning ved vurderingen af, om der foreligger grov uagtsomhed, end ved den almindelige culpavurdering.

2. Erstatningsansvar m.v.

2.1. Ansvar ved forsikringsdækning

Efter erstatningsansvarslovens § 19, stk. 1,

22) Jf. f.eks. *Bertil Bengtsson*: *Om jämkning av skadestånd*, 1982, s. 81. Også *Niels Nygaard*: *Skade og ansvar*, 4. utg. 1992, s. 223 og 226 antyder en - stærkt - individualiserende vurderingsmålestok (omfattende både bevidsthed om risikoen, men også individuelle “plus- og minusfaktorer” i øvrigt, f.eks. konkret særkundskab til risikoen overfor særlige vanskeligheder ved at leve op til normerne). Se tilsvarende *Prosser og Keeton*: *Torts*, 5th ed. 1984, s. 212, om “gross negligence” enten som en ren gradsforskel fra culpa, eller som en “artsforskel”, hvorefter der kræves “wilful, wanton or reckless misconduct”. Med denne formulering lægges der særligt vægt på den pågældendes bevidste ligegyldighed over for konsekvenserne af den udviste adfærd, men det er erkendes samtidig, at det i praksis ofte er umuligt at sondre mellem de to forskellige former for uagtsomhed, fordi denne ligegyldighed (el. lign.) kan indlægges i en “markant normafvigelse” (“highly unreasonable conduct, involving an extreme departure from ordinary care”, jf. *Prosser og Keeton* *ibid.* s. 214).

gælder som hovedregel, at der ikke er erstatningsansvar for skader, der er dækket af en tingsforsikring eller en driftstabsforsikring. En af undtagelserne fra denne regel er § 19, stk. 2, nr. 1, hvorefter ansvaret fastholdes, hvis skaden er forvoldt forsætligt eller ved grov uagtsomhed. Som nævnt ovenfor tilsigtedes hermed et betydeligt mere vidtgående bortfald af erstatningsansvaret end efter praksis i henhold til forsikringsaftalelovens § 25, idet der dels skulle gælde et krav om “en meget høj grad af uagtsomhed”, dels et krav om, at handlingen (eller undladelsen) må ses som udtryk for “en hensynsløs ligegyldighed over for andres værdier”. Selv om man mente, at begrebet grov uagtsomhed “traditionelt” nok dækkede et videre område end det, man sigtede til, fandt man det ikke muligt at anvende noget snævrere udtryk end det, der anvendes i forsikringsaftalelovens § 18. Begrundelsen var den, at den tredjemand, som har fremkaldt forsikringsbegivenheden, ikke bør være stillet bedre i forhold til selskabet end den sikrede selv.²³ Det erstatningsretlige begreb grov uagtsomhed måtte derfor *mindst* dække samme område som det forsikringsretlige.

Efter motivernes fremhævelse af, at også ubevidst uagtsomhed i bestemmelsens forstand kan være “grov”, er det klart, at det erstatningsretlige begreb er videregående, *hvis* det antages, at det forsikringsretlige begreb kun omfatter bevidst, grov uagtsomhed, jf. nedenfor afsnit 3.2.2.²⁴ Selv om det ikke skal bestrides, at det kan forekomme urimeligt, at tredjemand skulle være bedre garderet mod at ifalde ansvar, end sikrede er mod at gå glip af forsikringsdækning, kan der fremføres flere indvendinger mod betænkningens slutning.

For det første udelukker de forsikringsretlige regler ikke aftaler om, at også den sikredes simpelt uagtsomme fremkaldelse af forsikringsbegivenheden i særlige tilfælde får kon-

23) Jf. betænkning 829/1978 s. 15.

24) Jf. *A. Vinding Kruse og Jens Møller: Erstatningsansvarsloven med kommentarer*, 3. udg. 1993, s. 297 og *Preben Lyngsø: Dansk Forsikringsret*, 5. udg. 1987, s. 260.

sekvenser for forsikringsdækningen, jf. forsikringsaftalelovens § 20, 2. pkt. Erstatningsansvarslovens regel kan derimod ikke fraviges til ugunst for den ansvarlige, jf. lovens § 27, stk. 2. Der vil derfor kunne forekomme tilfælde, hvor den sikrede er stillet dårligere end tredjemand. På den anden side må det fremhæves, at erstatningsansvarslovens regel er et enten/eller, hvorimod forsikringsaftalelovens § 18 principielt giver mulighed for en graduering under hensyn til bl.a. skyldgraden. Konsekvensen af, at der statueres grov uagtsomhed hos den sikrede, *behøver* derfor ikke at være så vidtgående som konsekvensen af, at det statueres hos den erstatningsansvarlige. Denne forskel kan tale for, at tærsklen for den grove uagtsomhed sættes højere i sidstnævnte tilfælde.²⁵

For det andet lider ræsonnementet af den mangel, at det udelukkende ser på den sikredes situation, *efter* at forsikringsbegivenheden er fremkaldt. I denne situation har man selvsagt en interesse i, at udtrykket grov uagtsomhed fortolkes så snævert som muligt, men man er jo selv med til at betale for den forbedring af dækningen, som kan henføres hertil. Inden forsikringsbegivenheden fremkaldes, er det derfor ikke sikkert, at de sikrede generelt vil se deres interesse i at skulle bidrage til at finansiere en sådan forbedring for de få, der i løbet af forsikringstiden vil fremkalde forsikringsbegivenheden ved en uagtsomhed, som er grov, men ikke *så* grov, at den tillægges betydning efter en særligt restriktiv fortolkning af begrebet i § 18. Det er derfor ikke tilstrækkeligt at henvise til, at den sikrede — modsat tredjemand — har betalt vederlag for dækningen,²⁶ idet dækningsomfanget har betydning for stør-

25) I modsat retning kan dog tale den omstændighed, at erstatningsansvaret trods grov uagtsomhed kan være dækket af ansvarsforsikring, hvorimod nedsættelse eller bortfald af forsikringsdækningen definitivt rammer den sikrede selv. Selv om der ikke foreligger ansvarsforsikringsdækning, kan en mellemløsning opnås i kraft af en anvendelse af lempelsesreglen i erstatningsansvarslovens § 24, stk. 1, jf. f.eks. UFR 1990.136 V om nedsættelse af ansvaret for en groft uagtsomt handlende biltyv.

relsen af vederlaget — selv om betydningen på dette punkt sikkert kun er marginal.

Det kan indvendes, at der kan være grund til at stille større krav til agtpågivenheden over for andres goder end over for egne goder, men også denne betragtning kan vendes om: Risikoen for misbrug af forsikringen er utvivlsomt større i relation til de sikredes fremkaldelse af forsikringsbegivenheden, bl.a. fordi deres kendskab til de faktisk foreliggende forsikringer generelt må være større end tredjemands, i forhold til hvem forsikringsdækningen typisk vil være en tilfældig og upåregnelig omstændighed.²⁷

De fleste af de (forholdsvis få) foreliggende domme om erstatningsansvarslovens § 19, stk. 2, nr 1, vedrører regres fra bilkaskoforsikrere, navnlig mod biltyve, der har kørt i spirituspåvirket tilstand og i øvrigt overtrådt færdselsreglerne. Det kan ikke undre, at resultatet i disse tilfælde er blevet en fastholdelse af ansvaret.²⁸ Spørgsmålet i praksis har navnlig været, om den forsætlige handling (tyveriet) efter et casus mixtus-princip skulle indebære et videregående ansvar, når selve skaden på bilen ikke skyldtes grov uagtsomhed. Dette blev afvist i UfR 1990.27 H, i øvrigt i modstrid med tidligere praksis om det tilsvarende spørgsmål efter forsikringsaftalelovens § 18.²⁹ Det kan heller ikke undre, at ansvaret bortfaldt i et tilfælde, hvor det blev rettet mod en passager i en stjålet bil³⁰ eller mod en 9-årig cyklist, der ikke havde set sig ordentligt for.³¹ Mere tvivlsom er en afgørelse, der statuerede grov uagtsomhed hos en (spirituspåvirket) fodgænger, der løb ud på kørebanen uden at se sig for.³² Uagtsomhedsgraden var ganske vist høj, men det var i mindre grad andres værdier, der blev

sat på spil, end den pågældendes egen sikkerhed - uden at det formentlig ville have fået konsekvenser i form af egen skyld efter færdselslovens regler, hvis skaden havde ramt fodgængerens selv.

Uden for dette område er grov uagtsomhed kun blevet statueret i UfR 1990.926 H (UfR 1990.123 V) om en brandskade forvoldt af to 9—10 årige børn. Også denne afgørelse er diskutabel.³³ Opfattes situationen som en simpelt uagtsom følge af en forsætlig adfærd, harmonerer afgørelsen næppe med bilsagerne, og hvis der i stedet er anlagt en samlet vurdering af, om forholdet er groft uagtsomt, er der næppe taget tilstrækkeligt hensyn til børnenes alder. Der er i hvert fald ikke blevet skelet til princippet i forsikringsaftalelovens § 19 (om end denne regel er deklaratorisk).

2.2. Regres efter færdselsloven

Reglen om færdselsansvarsforsikrers regres mod den ansvarlige for motorkøretøjet var tidligere udformet i overensstemmelse med reglen i forsikringsaftalelovens § 18, men i praksis havde reglen et betydeligt snævrere anvendelsesområde.³⁴ Regresret blev stort set kun indrømmet i tilfælde af spirituskørsel med en betydelig promille, hvor der samtidig forelå grove kørselsfejl. Der blev derfor i stedet valgt en formulering, som bedre skulle svare til praksis, idet (aftale om) regresret kun skulle omfatte tilfælde af "grov hensynsløshed" — altså i princippet samme indsnævring, som erstatningslovsudvalget havde ønsket i erstatningsansvarslovens § 19. Det område,

29) Jf. UfR 1980.496 H, men se hertil om nyere praksis i Ankenævnet for Forsikring, *Preben Lyngsø*: Forsikringsaftaleloven med kommentarer, 4. udg. 1992, s. 125; se i øvrigt om spørgsmålet, *Michael Wiisbye* og *Michael Hertz* i Nordisk Forsikringstidskrift 1992 s. 97 ff.

30) Jf. UfR 1989.643 Ø.

31) Jf. UfR 1992.179 V.

32) Jf. UfR 1987.587 Ø.

33) Jf. *Jørgen Gawinetsky* og *Henning Jønsson*: Familieforsikring, 2. udg. 1990, s. 224 f.

26) Jf. herved *Preben Lyngsø* i Juristen 1993 s. 31 ff.

27) Jf. herved *Jan Hellner*: Försäkringsgivarens regressrätt, 1953, s. 60 f (der konkluderer, at de modstridende hensyn nærmest må føre til den konklusion, at begrebet grov uagtsomhed fortolkes ensartet i de to regler); se også *Jan Hellner*: Försäkringsrätt, 2. uppl. 1965, s. 183.

28) Jf. UfR 1988.786 V og UfR 1990.136 V.

man havde for øje, var alene “den bevidste tilsidesættelse af trafikikkerheden” (f.eks. bevidst hasarderet kørsel, i modsætning til den momentane uopmærksomhed, uanset om denne isoleret set var grov).³⁵ Det var imidlertid ikke tanken, at den meget restriktive linie i retspraksis skulle ændres herved. Formuleringen rammer dog ikke særligt præcist de tilfælde, hvor regresret er blevet indrømmet; det er ikke tilstrækkeligt, at tilsidesættelsen af trafikikkerheden er “bevidst”, og det er på den anden side heller ikke nødvendigt (medmindre man generelt vil hævde, at al spirituskørsel med høj promille må indebære en bevidst tilsidesættelse af trafikikkerheden). Reglen er så snæver, at den ikke har nogen praktisk betydning.³⁶ Den er således også klart snævrere end reglen i erstatningsansvarslovens § 19, men det må herved tages i betragtning, at begrænsningen af regresretten ikke har betydning i de tilfælde, hvor skadevolderen ikke er sikret ved policen; som det fremgik, er det navnlig i disse tilfælde, at ansvaret for kaskoskaden er blevet fastholdt efter erstatningsansvarslovens § 19.

2.3. Tilsidesættelse af ansvarsbegrænsninger

Lovgivningen om forskellige former for transportaftaler indeholder muligheder for mere eller mindre vidtgående begrænsninger af ansvaret for transportens udførelse m.v., men et lige så fast punkt i lovgivningen herom er, at ansvarsbegrænsningerne ikke — eller ikke fuldt ud — kan opretholdes, hvis der er handlet forsætligt eller udvist grov uagtsomhed.³⁷

Sølovens forskellige ansvarsbegrænsnin-

ger gælder således ikke, hvis den ansvarlige har forvoldt tabet eller skaden forsætligt eller groft uagtsomt og med forståelse af, at skade sandsynligvis ville blive forårsaget, jf. sølovens § 120, stk. 6, § 122, stk. 3, § 194, § 197, stk. 2, og § 237. Tilføjelsen må principielt forstås som et krav om bevidst (grov) uagtsomhed, hvilket — i de tilgrundliggende internationale konventioner — må ses på baggrund af krav om “wilful misconduct” og lign.³⁸ I national sammenhæng synes man dog ikke at føle sig bundet heraf.³⁹ Spørgsmålet i relation til søloven har i øvrigt navnlig været krævet om, at det forsætlige eller groft uagtsomme forhold skal være udvist af den ansvarlige selv.⁴⁰

En tilsvarende tilføjelse findes ikke i CMR-lovens § 37, hvorefter lovens regler om udelukkelse eller begrænsning af fragtførerens ansvar (samt regler, der ændrer bevisbyrden) ikke kan påberåbes, når fragtføreren eller nogen, han er ansvarlig for, har forvoldt skaden med forsæt eller ved grov uagtsomhed. Det er imidlertid også i relation til denne bestemmelse blevet gjort gældende, at den internationale konvention, som den bygger på, tilsigtede en snævrere udformning.⁴¹ Begrundelsen herfor skulle være, at begrebet “forsæt” — i overensstemmelse med fransk opfattelse — kun omfattede det “direkte” forsæt, således at der sigtedes til tilregnelserformer, der efter denne opfattelse kun er sidestillet med forsæt, men som efter vor opfattelse er forsæt. Dette har imidlertid ikke fundet udtryk i reglen i CMR-lovens § 37, men efter motiverne sigtedes der hermed til en snæver udformning af begrebet grov uagtsomhed, se om praksis nedenfor.

For så vidt angår jernbanetransport gælder

34) Jf. betænkning 1036/1985 s. 103 ff.

35) Jf. *ibid.* s. 116.

36) Jf. *Bo von Eyben*: Kompensation for personskade I, 1983, s. 322 og 424; den svenske regel om regres ved grov uagtsomhed tilsigter ikke en tilsvarende begrænsning, jf. Proposition 1975/76:15 s. 50 f og 87.

37) Jf. *Per Ekelund*: Transportaftaler, 1991, s. 225 ff.

38) Jf. ovenfor afsnit 2 med note 37 og *Peter Wetterstein* i Festskrift till Kurt Grönfors, 1991, s. 427 ff.

39) Jf. særligt om luftfartsloven, *Finn Hjalsted* i UfR 1957 B s. 13 f og *Per Ekelund*: Transportaftaler, 1991, s. 228.

40) Jf. f.eks. *Allan Philip og Jørgen Bredholt*: Søloven med kommentarer, 2. udg. 1986, s. 311 f.

tilsvarende, at ellers gældende ansvarsbe- grænsninger ikke kan påberåbes ved forsæt og grov uagtsomhed, jf. om nationale transporter, DSB-lovens § 37 og § 15, stk. 2, og om interna- tionale transporter, CIM-konventionens art. 37.⁴²

Inyere retspraksis har navnlig CMR-lovens § 37 haft betydning. Som nævnt tilsigtedes hermed en snæver udformning af begrebet grov uagtsomhed, særligt til tilfælde, "hvor fragtføreren har behandlet godset på subjek- tivt hensynsløs måde, hvor skaden skyldes beruselse, eller hvor i øvrigt elementære regler for befordringens udførelse og godsets be- handling er tilsidesat."⁴³ Navnlig i det først- nævnte led betones således det subjektive element, der — også henset til den tilgrundlig- gende konvention — kunne opfattes således, at kun den bevidste (grove) uagtsomhed kan komme i betragtning. Dette synspunkt er da også blevet gjort gældende i praksis, der især har vedrørt tilfælde, hvor godset er blevet stjålet, men der er ikke i dommene belæg for denne særlige indsnævring af begrebet.

Synspunktet er senest blevet fremført i af- gørelsen UfR 1991.826 H, hvor der skete tyveri af radio- og musikinstrumenter fra en lastbil, der i en week-end henstod ubevogtet på et frit tilgængeligt sted i et øde industrikvarter. Ty- veriet var sket ved, at presenningerne blev skåret itu. Det blev gjort gældende, at CMR- lovens § 37 efter dens forhistorie kun omfatte- de bevidst grov uagtsomhed, og at denne betingelse ikke var opfyldt. Retten fandt, at der forelå grov uagtsomhed under henvisning til, at varerne var blevet udsat for en "*betydelig tyveririsiko*" (der var skabt gode muligheder for, at tyveri kunne gennemføres uforstyrret). Højesteret tilføjede yderligere, at det ikke var

dokumenteret, at den anvendte fremgangs- måde var sædvanlig. Der er ikke i præmisserne — eller i øvrigt i sagen — holdepunkt for at antage, at spørgsmålet om fragtføreren muli- ge bevidsthed om tyveririsikoen er blevet til- lagt nogen betydning. Om det fremførte syns- punkt vedrørte fortolkningen af bestemmelse- n udtaltes det blot, at det "efter tilfældets karakter" ikke kunne føre til noget andet resul- tat. Heri ligger næppe en forudsætning om, at tyveririsikoen omfang faktisk var fragtføre- ren bekendt, men snarere om, at subjektive forhold ikke har betydning i tilfælde, hvor der objektivt var fremkaldt en (så) nærliggende og åbenbar risiko, som tilfældet var. Afgørelsen kan sammenholdes med UfR 1988.777 SH, hvor der på tilsvarende måde var sket tyveri i løbet af en week-end, hvor godset henstod ubevog- tet på et offentligt tilgængeligt sted; i dette tilfælde drejede det sig imidlertid om en contain- er, der var aflåst med en bolt, der kun kunne åbnes med en boltsaks el. lign., og hvor frem- gangsmåden var sædvanlig inden for bran- chen; der forelå ikke her grov uagtsomhed.

Ret vidtgående forekommer afgørelsen i UfR 1987.952 SH, hvor noget af godset var bort- kommet under en kortere transportstrækning i Schweiz, uden at der forelå nærmere oplys- ninger om, hvordan bortkomsten var sket. Retten statuerede grov uagtsomhed under henvisning til, at chaufføren havde undladt at sikre vogn eller ladning. I denne afgørelse må det være endnu klarere, at der ikke er lagt vægt på den subjektive indstilling hos fragtføreren. Man vidste i realiteten ikke, hvad der var sket, og derfor heller ikke, hvad det var for en risiko, som fragtføreren i givet fald skulle have for- holdt sig bevidst (eller bevidst ligegyldigt) overfor.

Om andre forhold end godsets bortkomst foreligger der en enkelt nyere afgørelse, der har statueret grov uagtsomhed (UfR 1984.903 SH), hvor en hastende forsendelse var blevet væ- sentligt forsinket, bl.a. på grund af en enkelt

41) Jf. *Kjeld Regnarsen*: Lov om fragtaftaler ved international vejtransport, 1985, s. 238 f.

42) Se herom *Th. Jensen*: Jernbanefragtkontrakten, 1975, s. 150 ff.

43) Betænkning 319/1962 s. 37; se også betænkning 858/1978 s. 65 f.

ansats udeblivelse fra arbejdet. Retten lagde vægt på, at forsinkelsen skyldtes helt interne forhold i virksomheden, og at man ikke havde givet nogen underretning herom. Tilsammen udgjorde dette “en så graverende tilsidesættelse af de normer, som må gælde for udførelsen af en befordring og for godsets behandling”, at der statueredes grov uagtsomhed. Heller ikke her er der noget holdepunkt for at hævde, at der er lagt vægt på andet end den betydelige, objektive normafvigelse.

Der er således ikke grundlag for at antage, at grov uagtsomhed i CMR-lovens § 37 skulle være begrænset til tilfælde af (ikke-direkte) forsæt (dvs. sandsynlighedsforsæt og *dolus eventualis*), eller at kun den grove uagtsomhed, som tillige er bevidst, skulle komme i betragtning. De tilfælde, hvor der i praksis er statueret grov uagtsomhed, falder ikke ind under motivernes to første kategorier (subjektivt hensynsløs adfærd og beruselse), bortset fra at den manglende underretning om forsinkelsen i den sidstnævnte sag kan opfattes som en særligt urimelig tilsidesættelse af hensynet til kundens interesser. Det afgørende er, at der objektivt set er skabt en betydelig risiko for bortkomst m.v. Det forekommer da overflødig at fremhæve, at risikoen skal være opstået ved overtrædelse af “elementære” regler el. lign., og tilsvarende overflødig — eller ligefrem fiktivt — at hævde, at risikoen da er af en sådan karakter, at den “må” have stået den pågældende klart. End mindre kan der stilles krav om, at der skal være indtrådt en skade af netop den karakter, som bevidstheden om risikoen omfattede.⁴⁴

Uden for CMR-lovens område findes i nyere praksis navnlig eksempler på tilsidesættelse af ansvarsbegrænsningen i Nordisk Speditørforbunds Almindelige Betingelser (NSAB).

Det skete i UfR 1984.591 SH (om fejludlevering af en vare til en kunde, for hvem forvekslingen medførte betydelig skade; speditøren havde fået klare instrukser om at holde de pågældende varer adskilt, men alligevel skete

der en sammenblanding, der skabte en nærliggende risiko for fejludlevering) og i UfR 1984.906 SH (om beskadigelse af en maskine under aflæsning hos speditøren; maskinen viste ikke umiddelbart tegn på, at der var sket nogen skade, og speditøren videresendte den derfor uden at orientere om uheldet; dette fandtes at være groft uagtsomt og var “udtryk for en sådan tilsidesættelse af hensynet til kundens interesser”, at ansvarsbegrænsningen ikke kunne påberåbes. Som i eksemplet ovenfor om manglende underretning om forsinkelsen kan det sidstnævnte moment med en vis rimelighed karakteriseres som en hensynsløs tilsidesættelse af elementære hensyn til kunden).

NSAB indeholder ingen regler om tilsidesættelse af ansvarsbegrænsninger ved grov uagtsomhed. Det er muligt, at den nye regel i § 4, stk. 2, hvorefter kun forsætligt forhold bevirker, at ansvarsbegrænsningen ikke kan påberåbes, og den skete forhøjelse af ansvarsbegrænsningsbeløbet bevirker, at den omtalte praksis ikke længere har gyldighed.⁴⁵ Men denne praksis tyder ikke på, at tilsidesættelse af en ansvarsbegrænsningsklausul ved grov uagtsomhed forudsætter særlig lovhjæmmel (eller at det drejer sig om personskader), eller at særlige lovbestemmelser har betydning for omfanget af muligheden for tilsidesættelse.⁴⁶

2.4. Andre eksempler

Som et andet eksempel på, at et ansvar udvikles, når skade eller tab er forvoldt ved et groft uagtsomt forhold, kan nævnes reglen i lov om *betalingskort* § 21, stk. 3, nr. 2, om kortindehaverens ansvar for tab som følge af uberettiget brug af betalingskortet. Lovens udgangspunkt er, at sådant tab skal bæres af kortudstederen, men efter den nævnte regel brydes dette udgangspunkt bl.a. i tilfælde, hvor kortindehaveren (eller nogen, som denne har overladt kortet til) ved “groft uforsvarlig adfærd” har mulig-

44) Jf. ovenfor om sølovens regler og hertil *Peter Wetterstein* i Festskrift till Kurt Grönfors, 1991, s. 443 f.

gjort den uberettigede brug. Ansvar er som hovedregel begrænset til et beløb på 8.000 kr. Reglen blev ændret i 1992. Efter den tidligere formulering indtrådte ansvar bl.a., når kortindehaveren mistede kortet ved grov uagtsomhed; dette ansvar var begrænset til 5.000 kr. Denne regel afløste i sin tid reglen i kreditkøbslovens § 34. Som nævnt ovenfor afsnit 1 hensked motiverne til denne bestemmelse blot afgørelsen til domstolene uden nogen nærmere vejledning, og den fik man heller ikke, da reglen blev overført til loven om betalingskort.⁴⁷

I praksis er spørgsmålet navnlig opstået i tilfælde, hvor kortet er blevet opbevaret på en måde, som har skabt en vis større risiko for, at det blev stjålet.

Fra retspraksis kan nævnes UfR 1985.466 Ø (om kreditkøbslovens § 34), hvor kortet var blevet stjålet i et omklædningsrum til en svømmehal, idet kortindehaveren havde anbragt sit tøj i et skab og låst det, men glemte at tage nøglen med, da han i ca. 5 min. var ude i baderummet. Retten fandt, at han havde handlet uagtsomt, men ikke groft uagtsomt.

Uanset at reglen i lov om betalingskort (oprindeligt) skulle forstås på samme måde som reglen i kreditkøbslovens § 34, har klagenævnet på området (Pengeinstitutankenævnet) anlagt en mindre restriktiv linie, idet tyverier fra uaflåsede biler, arbejdslokaler m.v. i almindelighed er blevet anset for at opfylde kravet om grov uagtsomhed.⁴⁸ Selv om det naturligvis spiller en rolle, hvor længe kortet har været henlagt i uaflåset lokale m.v. uden opsyn, foreligger der afgørelser fra klagenævnet, som har statueret grov uagtsomhed i til-

45) Jf. *Per Ekelund*: NSAB med kommentarer, 1991, s. 96.

46) Jf. *Bernhard Gomard*: Obligationsret, 2. del 1991, s. 228; sml. *J. Günther Petersen*: Ansvarsfraskrivelse, 1957, s. 47 f og *Henry Ussing*: Obligationsretten alm. del, 1967, s. 162.

47) Jf. Folketingstidende 1983-84, 2. samling, tillæg A, sp. 812.

fælde, hvor tidsrummet ikke var væsentligt længere end i den nævnte dom. Der er ingen tvivl om, at denne praksis er strengere end på andre områder vedrørende grov uagtsomhed, jf. f.eks. nedenfor om forsikringsaftalelovens § 18. Det er blevet anført,⁴⁹ at dette bl.a. må ses på baggrund af, at ansvar er begrænset. Det var det ikke efter kreditkøbsloven, men der er som nævnt ikke i motiverne til betalingskortloven noget holdepunkt for, at den beløbsmæssige maksimering af ansvar skulle have nogen betydning for fortolkningen af begrebet grov uagtsomhed.

Med den nye formulering af reglen er der tilsigtet en "væsentlig skærpelse af ansvarsbetingelsen i forhold til hidtidig praksis i Pengeinstitutankenævnet",⁵⁰ således at ansvar i praksis kun skulle kunne gøres gældende "i et fåtal af tilfælde". Bemærkningerne sigter imidlertid (kun?) til tilfælde af opbevaring af betalingskortet sammen med den dertil hørende kode, og der er således ikke taget udtrykkeligt stilling til, i hvilket omfang opbevaring i uaflåsede lokaler el. lign. i sig selv kan udgøre en groft uforsvarlig adfærd. Ifølge bemærkningerne kan der næppe lægges nogen selvstændig betydning i, at ordet uagtsomhed er blevet udskiftet med ordet uforsvarlig; "grovheden" antages generelt at omfatte "sløseri, der er præget af ligegyldighed i forbindelse med opbevaring af kortet". Det er vel tvivlsomt, om der i disse bemærkninger er tilstrækkeligt grundlag for at hævde, at den nævnte praksis fra Pengeinstitutankenævnet ikke vil kunne oprettholdes.

Som et sidste eksempel på et særligt udvidet ansvar, der er betinget af forsæt eller grov uagtsomhed, skal nævnes reglen om *oppreisning* efter den norske erstatningslovs § 3—5. Denne regel er det nærmeste, man i nordisk

48) Jf. *Lennart Lynge Andersen* og *Peter Møgelvang-Hansen*: Klager over pengeinstitutter, 1991, s. 53 f.

49) Jf. *ibid.* s. 53.

50) Jf. lovforslag nr. L 60, Folketinget 1991-92, s. 12

(erstatnings)ret kommer begrebet “punitive damages”, dvs. en bodslignende overbygning på de sædvanlige erstatnings- og godtgørelsesposter, som forudsætter en vis kvalificeret skyld.⁵¹ Betingelserne for at kræve oppreisning er dog ikke så restriktivt udformet som betingelserne for krav om punitive damages, der — ud over forsætligt forvoldte skader — navnlig sigter på den bevidste og hensynsløse tilsidesættelse af hensynet til andre.⁵² Selv om reglen om oppreisning ikke har haft stor praktisk betydning i norsk ret, tyder retspraksis ikke på, at der i samme *subjektive* forstand skal foreligge graverende skyld.⁵³ Ældre praksis vedrører især spirituspåvirkede bilister og andre (grove) færdselslovsovertrædelser, mens nyere praksis i højere grad vedrører visse forsætlige forhold (sædelighedsforbrydelser m.v.).⁵⁴ Forskellen mellem punitive damages og oppreisning gør det paradoksalt, at det pønale element reelt er mere fremtrædende i norsk ret (kun skadevolderen selv ifaldet ansvaret herfor, og det dækkes ikke af ansvarsforsikring).

3. Egen skyld og lign.

3.1. Erstatningsretten m.v.

3.1.1. Almindelige regler

Tendensen i nordisk (erstatnings)ret til at tillægge sondringen mellem grov og simpel uagtsomhed betydning — derved at der skal ses bort fra den simpelt uagtsomme skadeforvoldelse — er endnu mere udpræget, når skaden rammer den uagtsomt handlende selv, end når den rammer tredjemand. Den sidstnævnte begrænsning af ansvaret er, som det er fremgået, knyttet til særlige omstændigheder (f.eks. at skaden er dækket af forsikring). Længst i ret-

51) Se herved *Bo von Eyben*: Kompensation for personskade I, 1983, s. 428 ff og SOU 1992:84 s. 61 ff.

52) Jf. *Prosser og Keeton*: Torts, 5th ed. 1984, s. 9 f.

53) Se om praksis, *Peter Lødrup*: Lærebog i erstatningsrett, 2. utg. 1987, s. 365 f og *Nils Nygaard*: Skade og ansvar, 4. utg. 1992, s. 225 ff.

ning af at beskytte de skaderamte ved personskader er svensk ret gået, idet der efter den *generelle* medvirkenregel kun kan ske nedsættelse af erstatningen ved forsætlig eller groft uagtsom medvirken, jf. skadeståndslagen 6 kap. 1 §, 1. stk.; tilsvarende generelle begrænsninger i medvirkenreglerne er blevet overvejet i de øvrige lande, men det er blevet ved overvejelserne.⁵⁵

Af motiverne til den svenske regel fremgår det, at begrebet grov uagtsomhed i denne forbindelse skal opfattes restriktivt, således at nedsættelse af erstatning for personskade kun bliver aktuel i helt særlige situationer. Der sigtedes til tilfælde, hvor der foreligger en hensynsløs eller klart nonchalant adfærd fra skadelidtes side, som også indebærer betydelig risiko for andre end den pågældende selv, eller hvor der i øvrigt er udvist en åbenbar ligegyldighed for eget liv eller helbred.⁵⁶ Også her pegede man på det forsikringsretlige begreb grov uagtsomhed, særligt praksis om anvendelsen af forsikringsaftalelovens § 25.⁵⁷ Som nævnt ovenfor afsnit 2.1. hævdes det imidlertid ofte, at der bør kunne stilles større krav til den tredjemand, der udsætter andres goder for risiko, end i tilfælde, hvor man udsætter sig selv for en risiko.⁵⁸ Rent bortset fra, at dette synspunkt som nævnt er diskutabelt, udviskes forskellen i nogen grad, når det samtidig fremhæves, at der ved vurderingen af, om der foreligger grov egen skyld, skal tages særligt hensyn til, om den udviste adfærd ikke kun rummede en fare for den pågældende selv, men også for tredjemand.⁵⁹ Henvisningen til forsikringsaftaleloven skal formentlig nærmest opfattes som et (yderligere) generelt signal til praksis om, at der skal “meget til” for, at nedsættelse af erstatningen kan komme på tale — og da navnlig i tilfælde, hvor risikoen for skade kun omfattede skadelidte selv. Det an-

54) Jf. SOU 1992:84 s. 169 f.

55) Jf. *Bo von Eyben*: Kompensation for personskade I, 1983, s. 480 ff (med henvisninger).

tages, at der skal tages vidtgående hensyn til de *subjektive forhold* (f.eks. således, at nedsættelse så godt som aldrig kan finde sted overfor børn⁶⁰), således at der i realiteten stilles krav om *bevidst* (grov) uagtsomhed.⁶¹ Den meget sparsomme praksis giver dog næppe sikkert belæg for den sidstnævnte begrænsning.⁶² I NJA 1983.522 I (om en person, der under et epilepsianfald kastede sig ud foran en bil) fremhævedes det, at skadelidte ikke havde en *sådan bevidsthed* om sin handling, som krævedes, for at nedsættelse af erstatningen kunne finde sted. Bevidsthed om risikoen kan imidlertid principielt ikke gradueres; enten er den — såvidt man efter bevisførelsen mener at kunne fastslå dette — til stede, eller også er den det ikke. Ud over de rent bevismæssige problemer er det netop svagheden ved dette kriterium.

3.1.2. Objektivt ansvar m.v.

Som følge af den nævnte generelle regel i skadeståndslagen er medvirkensreglerne som udgangspunkt de samme, uanset om ansvaret støttes på almindelige erstatningsregler, på regler om objektivt ansvar eller på særlige erstatningsordninger. Der henvises enten til skadeståndslagens regel, eller der findes tilsvarende regler i speciallovgivningen. Det sidstnævnte gælder således om trafikskadelagens regel (12 §, 1. stk., der dog tillige indeholder en særlig adgang til at nedsætte erstatningen til en fører ved simpel uagtsomhed, hvis han

herved har gjort sig skyldig i strafbar spirituskørsel). Udgangspunktet var den opfattelse, at erstatningsnedsættelse ikke bør anvendes til “repressive” formål, men kun i undtagelsestilfælde, hvor det ville virke “stødende”, om der skulle ydes fuld erstatning. Grov uagtsomhed skulle herefter begrænses til tilfælde, hvor der foreligger alvorlig overtrædelse af færdselsreglerne, og der herved er udvist åbenbar hensynsløshed og ligegyldighed især for *andre* trafikanters sikkerhed.⁶³

Lignende synspunkter kom til udtryk i motiverne til reglen i den danske færdselslovs § 101, stk. 2,⁶⁴ hvorefter erstatningen kan nedsættes eller i særlige tilfælde bortfalde, hvis skadelidte (eller afdøde) ved grov uagtsomhed har medvirket til skaden. Heller ikke den svenske regel udeluker erstatningsbortfald (“lempelse til 0”) ved grov uagtsomhed.⁶⁵ En væsentlig nuance er dog, at der *ikke* efter motiverne til den danske regel skal tages særlig hensyn til, om der er fremkaldt en risiko for skade på andre end den pågældende selv. Omvendt fremhævedes tydeligere i de danske motiver, at ikke *enhver* grov uagtsomhed er tilstrækkelig til, at erstatningen kan nedsættes, men der tænkes herved særligt på tilfælde, hvor *subjektive* forhold i nogen grad “undskylder” en uagtsomhed, som hos andre ville være meget betydelig (egen skyld hos børn og unge, gamle og handicappede),⁶⁶ jf. ovenfor om skadeståndslagen. Dette spørgsmål har midlertid ikke (endnu) foreligget i trykt retspraksis, der navnlig har vedrørt tilfælde, hvor passagerer kommer til skade under kørsel med spirituspåvirkede førere og lign.⁶⁷

Disse tilfælde skal efter motiverne bedømmes på samme måde som andre tilfælde af medvirken.⁶⁸ I disse tilfælde er det ikke afgørende, om føreren udgjorde en fare for andre

56) Jf. SOU 1973:51 s. 237 ff og 316 f og Proposition 1975:12 s. 131 ff.

57) Jf. SOU 1973:51 s. 317.

58) Jf. *Bertil Bengtsson*: Om jämkning av skadestånd, 1982, s. 75 (der derfor snarere vil parallelisere til reglen i forsikringsaftalelovens § 18).

59) Jf. *ibid.* s. 80.

60) Jf. *ibid.*; sml. ovenfor afsnit 2.1. om dansk praksis vedrørende erstatningsansvarslovens § 19, stk. 2, nr. 1.

61) Jf. *ibid.* s. 81.

62) Se om praksis, *Jan Hellner*: Skadeståndsrätt, 4. uppl. 1985, s. 184 f.

63) Jf. SOU 1974:87 s. 175 ff, Proposition 1975/76:15 s. 69 og *Ulf K. Nordenson*: Trafikskadeersättning, 1977, s. 163 ff.

64) Jf. betænkning 1036/1985 s. 76 f.

(hvad han selv sagt — objektivt set — også gjorde), men om passageren var eller burde være klar over førerens uegnethed til at køre. Faktorer af betydning er derfor graden af spirituspåvirkethed og passagerens kendskab til, hvad føreren havde indtaget. IUfR 1988.231 Ø blev erstatningen nedsat med 1/3 i overensstemmelse med motiverens anvisning på omfanget af nedsættelsen i de tilfælde, hvor uagtsomheden findes at være tilstrækkelig grov. I UfR 1990.688 V forelå så kvalificerede omstændigheder, at erstatningen helt bortfaldt (endnu højere spirituspromille, føreren og passageren havde drukket sammen på en restaurant, passageren var klar over, at føreren ikke havde førerbevis, og passageren tog selv initiativet til køreturen). Man kan næppe hævde, at disse afgørelser er mindre restriktive end forudsat i motiverne. Det samme gælder afgørelsen i UfR 1988.583 V (nedsættelse til 1/3 ved grov fejl — bilisten kørte over i venstre banehalvdel — af stærkt spirituspåvirket fører), hvormod afgørelsen i UfR 1992.900 V forekommer mere vidtgående (tilsvarende nedsættelse ved samme form for kørselsfejl, men her forelå ikke bevis for spirituspåvirkethed, og årsagen til ulykken var i øvrigt uopklaret). Det bemærkes i øvrigt, at begge de to sidstnævnte førere blev dræbt; efter de svenske regler ville de efterlades erstatning ikke blive nedsat trods grov uagtsomhed fra afdødes side.⁶⁹

Der foreligger således ingen domme om grov uagtsomhed hos fodgængere m.v., hvor sondringen mellem fare for én selv og for andre kunne tænkes at få særlig betydning. Spørgsmålet om særlig subjektiv underlegenhed har heller ikke foreligget til pådømmelse.

De dansk/svenske regler står i modsætning til reglen i den norske bilansvarslov, der kun

undtager tilfælde, hvor der er "lite" at lægge skadelidte til last.⁷⁰ Dette svarer således til, at der kun skal ses bort fra *culpa levissima* — hvilket der vel overhovedet også bliver alene i kraft af, at der generelt ses bort fra egen skyld, der ellers skulle takseres til mindre end 1/3 nedsættelse af erstatningen.⁷¹ Forskellen mellem dansk og svensk ret er derimod, at begrænsningen af egen skyld til groft uagtsom medvirken i dansk ret kun er sket på områder, hvor der er indført objektivt erstatningsansvar eller i øvrigt objektivt virkende erstatningsordninger.

Eksempler herpå er reglen i undergrundslovens § 35, stk. 2, naturgasforsyningslovens § 7, stk. 2, rørledningslovens § 5, stk. 2, og luftfartslovens § 127, stk. 2. Disse regler bygger ikke på nogen bestemt opfattelse af, hvad der skal forstås ved grov uagtsomhed, men fremtræder blot som en udbygning og konsekvens af det objektive ansvar — i modsætning til ældre egen skylds-regler herom. Reglerne har desuden ingen praktisk betydning. Luftfartslovens ansvarsregel har kun givet anledning til erstatningssager om skader på dyr på grund af støj fra fly, og herunder om manglende afmærkning af en (mink)farm var groft uagtsom, jf. UfR 1956.742 H (der besvarede spørgsmålet bekræftende, hvilket kan undre; forholdet var snarere et spørgsmål om accept af risiko). Sammenlignet med andre ældre regler om egen skyld m.v. ved skærpet ansvar er det tydeligt, at man nu er mindre betænkelig ved at bygge på sondringen mellem grov og simpel uagtsomhed.⁷²

Som eksempler på regler om skadelidtes medvirken inden for andre særlige erstatningsordninger kan nævnes reglen i patientforsik-

65) Jf. Proposition 1975/76:15 s. 118.

66) Jf. betænkning 1036/1985 s. 78 og 161.

67) Jf. Henrik Waaben m.fl.: Færdselsloven med kommentarer, 1992, s. 653 f og Gert Drews Jensen i UfR 1988 B s. 383 ff.

68) Jf. betænkning 1036/1985 s. 79.

69) Jf. herved Bo von Eyben: Kompensation for personskade I, 1983, s. 483 f.

70) Se herom Nils Nygaard: Bilansvar, 1990, s. 189 ff.

71) Indstillingen i Norge synes at svare til den, der tidligere kom til udtryk i Danmark i betænkning 179/1957, se hertil Bo von Eyben: Kompensation for personskade I, 1983, s. 476 f og 479 f.

ringslovens § 6 (der næppe får særlig praktisk betydning⁷²) og i lov om forsikring mod følger af arbejdsskade § 29, der imidlertid ikke bruger begrebet grov uagtsomhed: Nedsættelse eller bortfald af erstatningen kan ske, når skadelidte “forsætligt eller ved retsstridig handling eller undladelse” har fremkaldt eller væsentligt bidraget til arbejdsskadens indtræden.

Reglen afløste pr. 1/1 1993 den tidligere arbejdsskadeforsikringslovs § 14, hvorefter nedsættelse eller bortfald af erstatningen kunne finde sted ved handling eller undladelse, som frembød alvorlig risiko for skadeforvoldelse, ved bevidst tilsidesættelse af elementære forsigtighedshensyn og ved selvfor skyldt beruselse. Ifølge motiverne til denne bestemmelse krævedes hermed en “særlig høj grad” af uagtsomhed,⁷⁴ der “stort set” svarede til det erstatningsretlige begreb gov uagtsomhed.⁷⁵ I praksis blev erstatningen kun nedsat (typisk med 1/4) i tilfælde af beruselse (med en vis større promille) og ved grovere overtrædelser (i øvrigt) af færdselsloven. Denne praksis fandtes imidlertid uforenelig med den af Danmark ratificerede ILO-konvention om minimumsnormer for social tryghed, hvorefter kun forsætlige forhold og “lovovertrædelser” kunne tages i betragtning.⁷⁶ Praksis blev derfor ændret, og den nye regel i lovens § 29 tilsigter at opfylde konventionens krav.

Bortset fra tilfælde af forsætlig medvirken kan erstatningen herefter kun nedsættes, hvis der foreligger en “ulovlig” handling (eller undladelse) fra skadelidtes side; beruselse eller overtrædelse af “elementære forsigtighedshensyn” kan således ikke længere i sig selv begrunde nedsættelse. Bortset herfra er spørgsmålet imidlertid, om ændringen virkelig indebærer — eller nødvendiggør — en indsnævring af egen skylds-reglen. Hvis f.eks. skadelidte har overtrådt færdselsloven (uan-

set om overtrædelsen alene består i spiritus- eller promillekørsel, eller der er tale om andre former for overtrædelser), foreligger der jo dermed en “ulovlig” handling, således at nedsættelse af erstatningen ikke synes at komme i modstrid med ILO-konventionen, *selv om* overtrædelsen ikke er “grov”. Formelt står reglen dermed i skærende modsætning til reglen i færdselslovens § 101, stk. 2. I praksis har man imidlertid ikke — siden konventionsreglen blev indskærpet over for Arbejdsskadestyrelsen i 1985 — nedsat erstatningen i disse (eller andre) tilfælde, hvilket tyder på, at selv en egen skyld, der ville medføre nedsættelse af erstatningen i henhold til færdselsloven, ikke længere tillægges betydning. Det kan blot ikke udledes af lovens regel.

3.2. Forsikringsretlige regler

3.2.1. Undladelse af at give risikoplysninger

De forsikringsretlige regler, der gør brug af begrebet grov uagtsomhed, rubriceres mest naturligt under regler om egen skyld m.v., fordi de vedrører adfærd fra skadelidtes side, som kan bevirke, at han helt eller delvist mister retten til en ellers tilkommende erstatningsydelse. Den vigtigste regel herom findes i forsikringsaftalelovens § 18, stk. 2, jf. herom nedenfor, men også forsikringsaftalelovens § 7 bør nævnes, idet reglen efter den *danske* udformning sidestiller *groft* uagtsom undladelse af at give oplysninger med uagtsom meddelelse af urigtige oplysninger, jf. § 6. En tilsvarende begrænsning findes ikke i de norsk/svenske regler, som — højst — tillader, at der ses bort fra ringe uagtsomhed ved fortællelser.⁷⁷ Denne særlige begrænsning ved fortællelser er næppe velbegrundet, da grænsen over for urigtige

72) Se herved *Stig Jørgensen*: Erstatningsret, 1966, s. 240 f.

73) Jf. herom *Bo von Eyben*: Patientforsikring, 1993, s. 245 f.

74) Jf. betænkning 792/1977 s. 52.

75) Jf. Folketingstidende 1977-78, tillæg A, sp. 929; se herved *Bo von Eyben*: Kompensation for personskade I, 1983, s. 474.

76) Jf. betænkning 1142/1988 s. 133.

oplysninger er flydende; ufuldstændig besvarelse af spørgsmål i forsikringsbegæringen henføres under § 6, og selv uden den særlige begrænsning ville man formentlig sjældent nå frem til, at det var uagtsomt ikke at give oplysning om forhold, der ikke blev spurgt om i begæringen. Reglens betydning er derfor begrænset. Efter *Lyngsøs* opfattelse skal begrebet grov uagtsomhed her forstås på samme måde som i § 18, jf. nedenfor, men der foreligger ikke praksis, der kan bekræfte eller afkræfte dette.⁷⁸

3.2.2. Fremkaldelse af forsikringsbegivenheden

En af de vigtigste, civilretlige regler, der gør brug af begrebet grov uagtsomhed, er reglen i forsikringsaftalelovens § 18, stk. 2, hvorefter den sikredes fremkaldelse af forsikringsbegivenheden “ved en uagtsomhed, der under de foreliggende omstændigheder må betegnes som grov”, indebærer, at det under hensyn til skyldgraden og omstændighederne i øvrigt afgøres, om erstatning skal ydes og i bekræftende fald med hvilket beløb. Reglen er deklaratisk, men begrebet grov uagtsomhed vil alligevel altid have betydning (bortset fra de tilfælde, hvor forsikringsselskabet har udnyttet adgangen efter § 20, 2. pkt., til at forbeholde sig ansvarsfrihed ved skader, der simpelt uagtsomt er forvoldt ved beruselse); fravigelsen betyder kun, at ansvaret uden videre falder helt bort ved grov uagtsomhed. Det legislative spørgsmål i nyere, nordisk ret her netop hovedsagelig været spørgsmålet, om reglen burde gøres præceptiv.⁷⁹ I praksis opstår spørgsmålet om grov uagtsomhed navnlig ved tyveri af ting, som omfattes af almindelige indboforsikringer (familieforsikring m.v.), der ikke fraviger

77) De norske regler er således modelleret efter bilansvarslovens medvirkens-regel, jf. ovenfor og *Knut S. Selmer: Forsikringsaftaleloven med forarbejder*, 1990, s. 73 f (om § 4-2, 2. led) og s. 233 f (om § 13-2, 2. led) og tilsvarende om den svenske konsumentförsäkringslag, SOU 1977:84 s. 150 og 226 (der udtrykkeligt tager afstand fra en - yderligere - begrænsning til grov uagtsomhed).

§ 18, samt ved ulykkestilfælde i henhold til syge- og ulykkesforsikringer, der sædvanligvis fraviger § 18, således at retten til forsikringsbeløbet helt bortfalder ved grov uagtsomhed.

Reglens store praktiske betydning har bevirket, at teorien navnlig i denne relation har forsøgt at definere betydningen af begrebet grov uagtsomhed. Et gennemgående træk ved disse definitioner er, at begrebet søges indsnævret til tilfælde, der ligger “nær” op ad forsæt.

Den nærmere udformning varierer.⁸⁰ Undertiden lægges der vægt på, at begrebet grov uagtsomhed kun omfatter tilfælde, hvor der er begrundet mistanke om et forsætligt forhold, men hvor dette ikke kan bevises (eller dog således, at forsikringsselskabet derved fritages for at skulle påberåbe sig forsikringsbedrageri el. lign.). En anden formulering går ud på, at grov uagtsomhed kun foreligger, hvis der er udvist en adfærd, som må antages at være begrundet i forsikringens eksistens. En tredje formulering — der indebærer en vis afsvækkelse i forhold til de øvrige — er, at kun den *bevidst* grove uagtsomhed omfattes af reglen (samtidig med, at grov uagtsomhed bestemmes som den grad af uagtsomhed, som “ligger nærmest” området for forsæt).⁸¹

Normalt ledsages disse opfattelser ikke af

78) Jf. *Preben Lyngsø: Forsikringsaftaleloven med kommentarer*, 4. udg. 1992, s. 71.

79) Dette er sket i Norge, jf. *Knud S. Selmer: Forsikringsaftaleloven med forarbejder*, 1990, s. 88 (om § 4-9, 2. led) og s. 252 f (om § 13-9, 1. led). Efter den svenske forsikringsaftalelov er aftalefriheden derimod endnu mere vidtgående, idet også § 20 kan fraviges; kun efter konsumentförsäkringslagen gælder præceptivt, at erstatningen kan nedsættes (men altså ikke uden videre bortfalde) ved grov uagtsomhed, jf. om reglerne *Bertil Bengtsson: Försäkringsrätt*, 4. uppl. 1992, s. 67 ff. Selv efter denne lov kan der indgås aftale om nedsættelse af erstatningen også ved simpel uagtsomhed (som ikke er ringe). Dette må netop ses på baggrund af den restriktive udformning, begrebet grov uagtsomhed i øvrigt har fået i svensk ret, jf. SOU 1977:84 s. 151 f og 235. Se hertil endvidere *Anna Caroline Baur og Carl Martin Roos: Vad täcker hemförsäkringen*, 1979, s. 101 f.

nogen konkret dokumentation for, at praksis opererer med en sådan indsnævring af begrebet. Det er således f.eks. påfaldende, at *Lyngsøs* opfattelse, hvorefter kun den *bevidst* grove uagtsomhed kan komme i betragtning, ikke understøttes af én eneste af de af ham anførte afgørelser.⁸² Hverken de afgørelser, der tilkender erstatning, eller de, der ikke gør det, indeholder præmisser, der må eller kan forstås således, at det er blevet tillagt betydning, om forsikringstageren faktisk indså forsikringsbegivenhedens indtræden som en mulig følge af den udviste adfærd. Alle kan enes om, at der skal "meget til" for at statuere grov uagtsomhed, men spørgsmålet er, om dette "meget" skal søges i en særlig "nærhed" til betingelserne for forsæt eller (i øvrigt) i krav om en faktisk foreliggende, subjektiv indstilling ("bevidst" uagtsomhed, som jo netop grænser tæt op til forsætsformen *dolus eventualis*).

Den foreliggende praksis tyder imidlertid ikke på, at det forholder sig sådan. Tværtimod kan den helt tvangsfrit indpasses i den opfattelse, hvorefter grovheden principielt vurderes ud fra de samme momenter, som indgår i selve uagtsomhedsbedømmelsen, jf. ovenfor afsnit 1. Tydeligst er dette i tyveritilfældene, hvor problemet oftest opstår ved, at forsikringstageren stiller en kuffert el. lign. fra sig, fordi han i et kortere eller længere tidsrum bliver optaget af noget andet. De forhold, som tillægges betydning ved vurderingen, er navnlig:⁸³ Hvilken lokalitet, det drejer sig om; hvor lang tid effekterne har været efterladt uden opsyn; værdien af effekterne; forsikringstagerens muligheder for at tage kuffert m.v. med sig

under sit ærinde. Dette er objektive momenter, der uden videre kan indpasses i elementerne i uagtsomhedsbedømmelsen: (1) Omfanget af risikoen for skadens indtræden (dvs. risikoen for tyveri); (2) størrelsen af den skade, som risikoen omfatter (dvs. værdien af effekterne); (3) mulighederne for at afværge eller formindske risikoen (dvs. forsikringstagerens praktiske mulighed for at undgå den situation, hvor effekterne efterlades uden opsyn). Hertil kan så — i forlængelse af (3) — føjes det subjektive element, dvs. forsikringstagerens (individuelle) forudsætninger for at forstå og vurdere risikoen og afværgemuligheden. Det er naturligt, at individuelle forudsætninger, særligt i form af subjektiv underlegenhed, tillægges større betydning ved den "trinhøjere" vurdering af, om uagtsomheden er grov, end ved selve culpavurderingen, men den foreliggende praksis giver ikke grundlag for at vurdere, hvor stor gradforskellen egentlig er på netop dette punkt.

I nyere retspraksis er spørgsmålet navnlig opstået i forbindelse med tyveri fra biler, som stod parkeret uden opsyn. Sagerne er for så vidt ganske parallelle til nogle af dem, der vedrører CMR-lovens § 37, jf. ovenfor afsnit 2.3. Selv om der ikke foreligger sager fra de to områder, hvor faktum er (nogenlunde) det samme, er der intet, der tyder på, at vurderingen af,

80) Jf. herved omtalen hos *Preben Lyngsø*: Forsikringsaftaleloven med kommentarer, 4. udg. 1992, s. 127 og hos *Bertil Bengtsson* *ibid.* s. 68.

81) Jf. *Preben Lyngsø* *ibid.* s. 126 f og i *Dansk Forsikringsret*, 5. udg. 1987, s. 127 f; se også *Bertil Bengtsson* *ibid.* s. 70 om forslaget til ny svensk lovgivning om skadesforsikring.

82) Jf. *Preben Lyngsø* *ibid.* s. 127 ff; hos *Jørgen Gawinetsky* og *Henning Jønsson*: *Familieforsikring*, 2. udg. 1990, s. 130 gengives *Lyngsøs* opfattelse, og der omtales

dér (samt s. 115 f) en række afgørelser fra Ankenævnet for Forsikring, men der tages ikke stilling til forholdet mellem den teoretiske definition og den anførte praksis. Kun en enkelt afgørelse (AK 9872, jf. *ibid.* s. 131) kan støtte *Lyngsøs* opfattelse (efter tidligere tiders tyverier "måtte" det have stået forsikringstageren klart, at hun løb en betydelig risiko ved sin adfærd), men hertil må siges, at der naturligvis ikke er noget til hinder for at antage, at bevidsthed om risikoen kan tillægges betydning ved vurderingen af, om uagtsomheden er grov. *Lyngsøs* opfattelse er imidlertid, at grovheden og bevidstheden er to selvstændige betingelser; rigtigheden heraf måtte altså forudsætte en afgørelse, hvor der objektivt set forelå grov uagtsomhed, men hvor selskabet alligevel blev frifundet under henvisning til, at uagtsomheden ikke var bevidst.

83) Jf. *Jørgen Gawinetsky* og *Henning Jønsson* *ibid.* og *Michael Wiisbye* i *Forsikring* 1992 s. 160 ff og i *UfR* 1993 B s. 83 ff (se også *Forsikring* 1991 s. 41).

om uagtsomheden er grov, er forskellig. Afgørende er således først og fremmest det objektive moment, navnlig omfanget af den risiko for tyveri, som forsikringstageren har udsat godset for.

Det kan således ikke undre, at der ikke blev statueret grov uagtsomhed i UfR 1987.718 Ø, hvor bilen stod parkeret om natten på en offentlig parkeringsplads i en by i Italien, idet parkeringspladsen her befandt sig lige over for hotellet foran indgangen til byens hovedpolitistation — hvilket dog ikke hindrede tyve i at knuse ruder i bilen og stjæle bagagen. Forsikringsselskabet, der åbenbart havde studeret teorien grundigt, henviste til, at forsikringstageren faktisk havde indset forsikringsbegivenheden som en mulig følge af sin adfærd, eller at han ikke ville have efterladt bilen på en sådan måde, hvis der ikke havde foreligget en forsikring. Rettens begrundelse for, at uagtsomheden ikke kunne anses for grov, var imidlertid netop *ikke*, at en af disse betingelser ikke var opfyldt, men derimod, at der ikke havde foreligget “en sådan ganske særlig risiko for tyveri”, at forholdet kunne anses for groft uagtsomt. Afgørende er altså, om der var skabt en tilstrækkeligt stor tyveririsiko, jf. ovenfor afsnit 2.3. om UfR 1991.826 H. Intet tyder på, at der *udover* kravet om en objektivi set “markant normafvigelse” stilles krav om en faktisk bevidsthed om risikoen eller andre særlige subjektive indstillinger.

Heller ikke i UfR 1984.301 SH om tyveri af noget bohav fra en flyttebil blev der statueret grov uagtsomhed, selv om bilen blev efterladt ubevogtet på en parkeringsplads ved en motorvej i Italien. Væsentligt for resultatet har formentlig været, at chaufføren på grund af bilens havari blev nødt til at forlade den for at gå til den nærmeste benzintank for at få hjælp; han havde således næppe nogen praktisk mulighed for at undgå eller mindske risikoen.

Ved motorkøretøjsforsikring opstår ofte særligt spørgsmål om betydningen af berusel-

se, idet der normalt indgås aftale i overensstemmelse med reglen i forsikringsaftalelovens § 20, 2. pkt. Som følge heraf argumenterer forsikringsselskabet da gerne på dette vilkår og gør dernæst gældende, at kørselsuheldet i øvrigt — dvs. bortset fra spiritusindtagelsen — skyldes grov uagtsomhed. Man synes derved gerne at overse, at spiritusindtagelsen naturligvis også kan indgå i vurderingen af, om uagtsomheden er grov, se f.eks. UfR 1983.94 H.

Om grov uagtsomhed i forsikringsaftalelovens § 18 skal opfattes særligt restriktivt, afhænger således af en vurdering af, om de krav, der i praksis stilles til omfanget af (f.eks.) tyveririsikoen, er meget betydelige. Den almindelige vurdering er nok, at kravene i så henseende er store — og i hvert fald større end f.eks. i Pengeinstitutklagenævnets hidtidige praksis om stjålne betalingskort, jf. ovenfor afsnit 2.4. Dette *kan* hænge sammen med, at ansvaret ved betalingskort som nævnt er begrænset, mens man i forsikringssager normalt ikke udnytter adgangen til at graduere erstatningen efter bl.a. skyldgraden, selv om det er den løsning, forsikringsaftalelovens § 18, stk. 2, anviser.⁸⁴ Dette er imidlertid netop kritisabelt; når det understreges, at grovheden principielt vurderes ud fra samme kriterier som selve uagtsomheden og derved, at forskellen er en ren gradsforskel, er det særligt betænkeligt, at sondringen gøres til et spørgsmål om alt eller intet.

For så vidt angår *ulykkestilfælde* indeholder forsikringsbetingelserne som nævnt normalt et vilkår om, at der ikke ydes nogen dækning, hvis det er fremkaldt ved grov uagtsomhed. Spørgsmålet er også her, om der kræves et forsæts-grænsende forhold (herunder særligt begrundet mistanke om selvmord m.v.), eller dog kræves bevidst, grov uagtsomhed.

Lyngsø er dog her gået det skridt videre, at der slet ikke skulle kunne foreligge et “ulykkestilfælde”, hvis det er fremkaldt ved grov uagtsomhed.⁸⁵ Denne opfattelse stemmer ikke med policernes definition på ulykke-

stiltælde, og den ville tømme reglen i forsikringsaftalelovens § 18, stk. 2, for indhold på dette område.⁸⁶ Den harmonerer heller ikke med samme forfatters opfattelse af egen skyldsreglen i færdselslovens § 101, stk. 2, der opfattes som et “logisk” korrelat til forsikringsaftalelovens § 18, stk. 2,⁸⁷ idet færdselslovens regel “reelt” skulle stille skadelidte på samme måde, som “hvis han havde været dækket af en ulykkesforsikring”, dvs. at der skulle “have fundet en graduering sted i tilfælde af grov uagtsomhed fra den pågældendes side”. Men nogen graduering ville der jo netop ikke blive tale om, hvis tilstedeværelsen af grov uagtsomhed generelt udelukkede, at der overhovedet forelå et ulykkestiltælde.

Retspraksis tyder heller ikke på dette område på, at grov uagtsomhed skal forstås på denne måde. Tydeligst er dette i tilfælde, hvor den pågældende indtager farlige stoffer i den tro, at de er ufarlige.

Fra praksis kan nævnes UfR 1949.705 Ø, hvor en mand ville demonstrere over for sin hustru, at nogle sovepiller var virkningsløse. Demonstrationen heraf var imidlertid ikke ganske overbevisende, idet han som følge af indtagelse af et betydeligt antal piller — i forbindelse med spirituspåvirkethed — nogle få timer efter afgik ved døden som følge af sove-middelforgiftning. Uagtsomheden i dette tilfælde var netop alt andet end “bevidst”.⁸⁸ Det afgørende var jo ikke, at manden faktisk var klar over, at det var sovepiller, han indtog, men derimod, at han i sin omtågede tilstand faktisk mente, at de var ufarlige; ellers ville han næppe have handlet, som han gjorde. Retten lagde da også vægt på, at farligheden af eksperimentet *burde* have stået ham klart — altså en normativ

84) Jf. *Jørgen Gawinetsky og Henning Jønsson* ibid. s. 346; anderledes dog ved brandforsikring, jf. *Michael Wiisbye* i UfR 1993 B s. 90 (samt de s. 86 f anførte eksempler).

85) Jf. *Preben Lyngsø*: Forsikringsaftaleloven med kommentarer, 4. udg. 1992, s. 397.

86) Jf. *Ivan Sørensen*: Den private Syge- og ulykkesforsikring, 1990, s. 72.

vurdering, og ikke en konstatering af en faktisk bevidsthed om risikoen. Se tilsvarende UfR 1928.708 H, om indtagelse af encyankaliumopløsning, der befandt sig i sodavands- og ølflasker. Der var — naturligvis — heller ikke her tale om, at manden bevidst løb en risiko, idet han jo netop ikke gjorde sig klart, at der kunne være gift i flaskerne; det var derfor, han drak af dem. Derimod *burde* han selv sagt have passet bedre på ved opbevaring m.v., fordi det drejede sig om en så farlig gift.

Dette udelukker ikke, at spørgsmålet om grov uagtsomhed på dette område i praksis ofte opstår i tilfælde, hvor der er mistanke om forsæt (selvmord), som vanskeligt kan bevises, jf. f.eks. om personer, der falder over bord fra færger og drukner, UfR 1987.7 H (hvor der subsidiært procederedes på grov uagtsomhed) og UfR 1981.101 H (hvor man ikke gjorde dette). Men intet tyder på, at grov uagtsomhed kun skulle kunne statures i sådanne tilfælde. Noget andet er, at uforsigtigheden også på dette område skal være endog meget betydelig, for at der kan statures grov uagtsomhed.⁸⁹

Også i visse ansvarsforsikringer (f.eks. advokatansvarsforsikringen) er det normalt, at forsikringsselskabet forbeholder sig ansvarsfrihed ved grov uagtsomhed. Heller ikke på dette område kan begrebet begrænses til forsæts-grænsende forhold; det omfatter bl.a. også (grov) uorden og smøleri i sagsbehandlingen m.v.⁹⁰

Konklusionen er således, at et krav om bevidst (grov) uagtsomhed virker helt malplaceret. Det karakteristiske for nogle af de her omtalte sager er netop, at uagtsomheden var så grov, at den vanskeligt kan tænkes at være bevidst! Den, der gjorde sig risikoen klart —

87) Jf. *Preben Lyngsø*: Færdselsansvar, 2. udg. 1986, s. 75.

88) Jf. *Ivan Sørensen*: Den private Syge- og ulykkesforsikring, 1990, s. 168; ikke desto mindre accepteres her (s. 170) reelt et krav om bevidst uagtsomhed (“-- denne risiko har stået ham klart ---”).

eller blot tænkte over den — ville næppe have handlet, som der blev handlet. Grovheden ligger snarere i selve tankeløsheden.

4. Konklusioner

Resultatet af undersøgelsen kan sammenfattes i følgende hovedpunkter:

(a) Den beskrivelse af begrebet grov uagtsomhed, som er fremherskende i både den strafferetlige og den civilretlige teori, hvorefter det omfatter en — i *objektiv* forstand — “markant normafvigelse” er principielt den mest dækkende, der findes. Den er blot ikke særligt oplysende, *fordi* den ikke antyder forskellene i de krav til normafvigelsens “markante” karakter, som stilles på de forskellige områder, jf. (b), *fordi* den intet udsiger om de faktorer, der indgår i vurderingen af, om normafvigelsen har den krævede “markante” karakter, jf. (c), og *fordi* den intet udsiger om betydningen af den subjektive indstilling til normafvigelsen, jf. (d).

(b) Det er tydeligt, at der opereres med en *finere graduering*, end sondringen mellem grov og simpel uagtsomhed lader ane. På den ene side forekommer særligt restriktive udformninger, hvorefter uagtsomheden skal være “meget grov” (især ved regler om egen skyld). På den anden side indebærer kravet om grov uagtsomhed på andre områder ikke andet, end

89) Jf. *Ivan Sørensen* ibid. s. 173, *Preben Lyngsø*: Dansk Forsikringsret, 5. udg. 1987, s. 444 f og *Michael Wiisbye* i Forsikring 1992 s. 160 og i UfR 1993 B s. 88 f (der mener, at der skal mere til, for at der statueres grov uagtsomhed ved ulykkesforsikring end f.eks. ved motorkøretøjsforsikring, og at dette kan forklares med forskellen mellem person- og tingsskade, jf. s. 90; de anførte eksempler vedrører dog ikke sammenlignelige skadessituationer. Situationen må dog formentlig ikke helt sjældent foreligge ved trafikulykker, der medfører både person- og tingsskade; det er dog nok tvivlsomt, om man i et sådant tilfælde kan differentiere kravene til den grove uagtsomhed, sml. dog ibid. s. 92 om (ankenævns)praksis om spirituskørsel). Den seneste afgørelse om spørgsmålet (UfR 1990.250 H om ihjelfrysning på Grønland) stillede ikke spørgsmålet om kravene til grov uagtsomhed på spidsen; det væsentligste her var den pågældendes spirituspåvirkethed, men den havde ingen større betydning for ulykkens indtræden.

90) Jf. *A. Vinding Kruse*: Advokatansvaret, 6. udg. 1990, s. 146 ff (ved Kjeld Søgaard).

at der skal ses bort fra uagtsomhed, som ikke har en vis, “betydeligere” karakter (eksempelvis i tidligere dansk praksis i henhold til forsikringsaftalelovens § 25). Det er imidlertid givet, at tilsvarende begrænsninger også forekommer i praksis på områder, hvor der *ikke* stilles krav om grov uagtsomhed (hovedeksemplet er straffelovens regel om uagtsomt manddrab). Den variabilitet, som ligger i selve uagtsomhedsbegrebet, kan således være tilstrækkelig til at give samme resultater, som opnås ved hjælp af begrebet grov uagtsomhed.

Det er imidlertid også givet, at der findes områder, hvor den grove uagtsomhed hverken er begrænset til den “meget” grove uagtsomhed eller udvidet til den “betydelige” uagtsomhed (f.eks. reglerne om ansvar for betalingskort).

(c) På nogle områder vurderes grovheden ud fra de samme momenter, som indgår i den almindelige culpavurdering. Dette gælder — ikke overraskende — navnlig på områder, hvor det drejer sig om en vurdering af adfærd, som også er (eller kunne være) undergivet almindelige principper om deliktsculpa (f.eks. tilsidesættelse af ansvarsbegrænsninger). De “støttemomenter”, der gerne henvises til som særligt væsentlige ved vurderingen (*om* uagtsomheden vedrører forhold af mere varig karakter, *om* uagtsomheden gentages, og *om* der foreligger overtrædelse af “elementære” regler på området), spiller generelt ingen større rolle, men de er naturligvis ikke betydningsløse. Trods den ofte forekommende fremhævelse af, at begrebet grov uagtsomhed bl.a. skal tjene til at friholde den “momentane” uagtsomhed, må man se i øjnene, at de fleste tilfælde, hvor der statueres grov uagtsomhed, faktisk falder inden for dette område. Mest udpræget er dette måske ved vurderingen af egen skyld, hvor de pågældende momenter kun sjældent er til stede. Henvisningerne til overtrædelse af “elementære” regler rummer desuden oftest kun en

formel omskrivning af problemet, og når der i stedet tænkes på egentlige “lovovertrædelser”, opstår blot uklarhed om grovheds-kravet (jf. særligt om egen skylds-reglen i arbejdsskade-forsikringen).

(d) Spørgsmålet om betydningen af subjektive forhold er formentlig det mest usikre i beskrivelserne af kravet til den grove uagtsomhed. Gennemgående betragtes det nærmest som en selvfølgelig konsekvens af begrebet, at der må tages hensyn til alle individuelle, subjektivt betingede forudsætninger hos den pågældende for at erkende de momenter, der indgår i vurderingen af, om der foreligger en markant normafvigelse. Dette er imidlertid kun en selvfølge, hvis man antager, at uagtsomhed for at være grov tillige må være bevidst. Der er imidlertid ikke i praksis belæg for denne antagelse, bortset fra områder (især inden for straffeloven), hvor der navnlig sigtes til tilfælde, hvor bevis for forsæt volder særlige problemer. Selv om der ikke i begrebet grov uagtsomhed indlægges denne begrænsning, antyder de — navnlig i forbindelse med nyere lovgivning — ofte opstillede krav om, at den pågældendes adfærd skal være udtryk for en særlig hensynsløshed, ligegyldighed el. lign., at den subjektive indstilling er et moment af selvstændig betydning — og dermed også, at vurderingen heraf i hvert fald i et vist omfang må være subjekt-afhængig.

Undersøgelsen har imidlertid vist, at denne særlige kvalifikation i hvert fald på de fleste områder ikke har nogen selvstændig betydning, heller ikke i tilfælde, hvor den er fremhævet i motiverne til den pågældende lovbestemmelse. Spørgsmålet bør i stedet formuleres på en anden måde, nemlig dels som et spørgsmål om, i hvilket omfang der skal tages hensyn til den pågældendes muligheder for at *undgå* den pågældende situation eller for at mindske risikoen ved den, og dels som et spørgsmål om, i hvilket omfang der skal tages hensyn til den pågældendes forudsætninger for at *forstå* risikoen og mulighederne for at afværge eller

mindske den.

Det førstnævnte spørgsmål vedrører imidlertid i virkeligheden et led i den objektive normafvigelse, jf. ovenfor. Det egentlige problem er derfor kun, om der i relation til det sidstnævnte spørgsmål skal tages særligt hensyn til en subjektivt betinget “underlegenhed”, dels i form af mere generelt virkende omstændigheder (alder m.v.), dels i form af mere konkrete, individuelle “undskyldningsgrunde”, der knytter sig til omstændighederne i det enkelte tilfælde. Den gennemgæede praksis viser, at heller ikke dette moment har nogen større praktisk betydning. Forklaringen herpå er formentlig følgende: På nogle områder stilles der så store krav til normafvigelsen, for at den kan anses som grov, at den vanskeligt kan tænkes undskyldt med subjektivt betingede forhold, uanset disses nærmere karakter; om man vil, kan man i sådanne tilfælde hævde, at normafvigelsen er af en sådan karakter, at den pågældende “må” have forstået, at en anden adfærd skulle have været udvist, men det vil være en misforståelse heri at lægge en særlig, subjektivt betinget kvalifikation. På andre områder er kravene til normafvigelsen mindre (reelt ikke væsentligt større end efter en almindelig culpanorm), og det kan i disse tilfælde ikke undre, at subjektive forhold heller ikke tillægges væsentligt større selvstændig betydning, end tilfældet er ved almindelige culpavurderinger.

På nogle områder har man betonet, at det subjektive moment navnlig har den betydning, at der særligt skal tages hensyn til de nævnte, generelle former for subjektiv “underlegenhed” (især ung alder ved egen skyldsvurderinger). Men som det er fremgået, er der også eksempler på, at motivernes betoning af krav om “hensynsløshed” el. lign. ikke i praksis nødvendigvis giver sig klart udslag i, at der tages sådanne hensyn.

(e) Et gennemgående træk ved lovgivningens anvendelse af begrebet grov uagtsomhed er, at den ikke tilstrækkeligt eksplicit tager

stilling til de under (b)—(d) nævnte momenter. Oftest nøjes man med at udtrykke sig i generelle vendinger, herunder generelt holdte formuleringer om en “restriktiv” anvendelse af begrebet, og overlader i øvrigt den nærmere fastlæggelse til retspraksis. Det kan naturligvis være vanskeligt at overskue de situationer, der kan komme til at foreligge, og det er for så vidt forståeligt, at man ikke ønsker at lægge alt for snærende bånd på praksis. De mere eksplícite formuleringer, der undertiden anvendes (f.eks. om tilsidesættelse af “elementære forsigtighedshensyn” og lign.), giver ingen reel vejledning, jf. ovenfor. Henvisninger til den gamle Lassen’ske formulering bør ikke forekomme i lovmotiver i 1991!

Det, der navnlig er behov for, er en klarere markering af, hvor på “skalaen” for kravene til normafvigelsens karakter man befinder sig,⁹¹ og af betydningen af subjektive forhold. Derudover er det givet, at det ofte er muligt at angive nogle *type*-situationer på tilfælde, der tænkes at opfylde, henholdsvis ikke opfylde, kravene til grov uagtsomhed. Mulighederne herfor er større, jo mere afgrænset den kreds af adfærdssituationer er, som reglen er møntet på; type-situationer kan f.eks. lettere opregnes i relation til egen skylds-reglen i færdselsloven (er det f.eks. grov uagtsomhed, når en fodgænger løber ud på kørebanen uden at se sig for og påkøres af en bil — uden at være særligt ung eller gammel eller spirituspåvirket?) end i relation til den almindelige egen skylds-regel. Og tilsvarende: Er opbevaring af et betalingskort i et kortere tidsrum i et uaflåst lokale groft uagtsomt? Hvis færdselslovens regresregel kun skal kunne finde anvendelse i tilfælde af spirituskørsel med en promille over en vis grænse, kombineret med andre grove overtrædelser af færdselsloven, hvorfor så ikke sige dette eksplicit i stedet for at bruge udtrykket “grov hensynsløshed”? Undersøgelsen har vist, at manglen på eksplicit vejledning indebærer en vis risiko for, at retspraksis ikke fuldt ud respekterer de begrænsninger i begrebets

anvendelse, som lovgiver tilsyneladende havde tænkt sig.

(f) En vis generel indikator for, om man befinder sig i det “øvre” eller det “nedre” område for grov uagtsomhed, er, om *udgangspunktet* for reglen er de forsætlige forhold, således at sigtet er en *vis udbygning* i forhold hertil (eller om man vil: en vis “effektivisering” af forsæts-reglen på grund af særlige bevisproblemer m.v.), eller om sigtet kun er en *vis indsnævring* i forhold til regler, der omfatter *al uagtsomhed*. Dette gælder både inden for strafferetten og inden for civilretten, men det førstnævnte udgangspunkt har særlig betydning på straffelovens område, mens eksempler på det sidstnævnte findes både inden for straffesærlovgivningen og inden for civilretten. Forskellen i udgangspunkt synes at influere på praksis, også selv om forskellen i sigte ikke fremtræder eksplicit.

(g) Undersøgelsen har vist, at vurderingen af grov uagtsomhed kan påvirkes af *andre faktorer* end de ovenfor nævnte. Det bør man derfor være åben overfor og forholde sig eksplicit til. Særligt må fremhæves betydningen af, om statuering af grov uagtsomhed er et spørgsmål om alt/intet, eller om der er mulighed for en graduering. Det er forståeligt, at begrebet — alt andet lige — indsnævres i førstnævnte tilfælde, men begrebets karakter gør, at regler om alt/intet så vidt muligt bør undgås; det forekommer uforståeligt, at der forekommer eksempler på, at gældende gradueringsmuligheder ikke udnyttes. Men heller ikke dette synspunkt kan stå alene: Egen skylds-reglerne giver altid mulighed for graduering, og de

91) Se herved *Henrik Waaben m.fl.*: Færdselsloven, 1992, s. 652 om et forslag om, at færdselslovens egen skylds-regel blev formuleret som et krav om “meget grov uagtsomhed”; justitsministeriet anførte herimod “at der ved formuleringen af erstatningsretlige regler så vidt muligt bør anvendes almindeligt anerkendte begreber som forsæt, simpel uagtsomhed eller grov uagtsomhed. En fravigelse af disse sædvanlige erstatningsretlige begreber vil let kunne give anledning til vanskelige tvivlsspørgsmål”. Denne opfattelse kan således ikke tiltrædes.

“restriktive” af dem er antagelig snævrere end f.eks. erstatningsansvarslovens § 19, der ikke giver denne mulighed; denne regel må imidlertid ses i sammenhæng med, at ansvaret for skader forvoldt ved grov uagtsomhed kan være — og oftest er — dækket af ansvarsforsikring, og at særlige lempelsesregler (og dermed gradueringsmuligheder) griber ind, når ansvaret rammer en uforsikret.

Synspunktet kan imidlertid generelt bidrage til at forklare, hvorfor begrebet har mindre betydning i strafferetten end i civilretten. Reglerne om strafudmåling giver under alle omstændigheder muligheder for en meget nuanceret graduering. Men springet mellem, om et forhold er strafbart eller ej, er dog naturligvis principielt altid større end det, der findes mellem mere og mindre strenge straffe.

Også andre faktorer er blevet fremhævet i teorien, herunder især, at der tages hensyn til karakteren og betydningen af de truede goder og dermed også til konsekvenserne af, om grov uagtsomhed statueres (f.eks.: Der stilles større krav til agtpågivenheden over for andres goder end over for egne goder; der skal mere til at statuere grov uagtsomhed ved personskaade end ved tingsskaade; man er mere tilbøjelig til at graduere forsikringsbeløbet ved brandforsikring — hvor det typisk drejer sig om betydelige beløb — end ved familieforsikring m.v.). Disse hensyn må dog først og fremmest opfattes som *legislative* hensyn, der overhovedet kan motivere, at der opstilles regler om, at der skal ses bort fra simpel uagtsomhed (tydeligst ved egen skyld i forbindelse med personskaader). I et vist omfang kan hensyn af denne karakter indgå i den almindelige uagtsomhedsvurdering og dermed for så vidt også i vurderingen af, om uagtsomheden er grov. Men fuldt ud gælder det ikke; de økonomiske konsekvenser af, at der statueres grov uagtsomhed, vil jo netop være vidtgående i tilfælde, hvor store værdier sættes på spil. Der skulle derfor for så vidt kunne stilles større krav til f.eks. den forsikringstager, der udsæt-

ter sit hus for risiko for nedbrænding, end til den, der udsætter noget indbo for risiko for tyveri.

(h) Undersøgelsen har *ikke* bekræftet hypotesen om, at begrebet grov uagtsomhed er (blevet) overflødig. Den har derimod vist, at brugen af begrebet bør begrænses til de tilfælde, hvor man virkelig mener “grov uagtsomhed” — hverken mere eller mindre. Med en sådan begrænsning er det muligt, at begrebets betydning på strafferettens område vil blive så begrænset, at det kunne undværes, men det er ikke sandsynligt, at det forholder sig på tilsvarende måde inden for civilretten.

